

Ernest Chausson (1855-1899)

Le Roi Arthus

Drame lyrique en trois actes
et six tableaux

Wereldpremière: Théâtre de la Monnaie
Brussel, 30 november 1903

■

VSB Fonds: het andere gezicht van de VSB Bank

De VSB Bank bestaat nog niet zo lang - althans in naam.

Want als het gaat om bancaire ervaring kan zij bogen op een ruime ervaring,
die zelfs teruggaat tot de vorige eeuw.

Vandaag de dag is de VSB Bank een moderne allround instelling,
waar zowel de particulier als het bedrijfsleven terecht kunnen.

Maar de VSB Bank is ook een bank die middenin de samenleving staat en
haar verantwoordelijkheid niet uit de weg gaat. Dat bewijst het VSB Fonds,
een van de grootste particuliere fondsen in Nederland.

Jaarlijks verleent het VSB Fonds financiële steun aan honderden initiatieven in de
Nederlandse samenleving. Cultuurbehoud is daaronder ruim vertegenwoordigd.

VSB FONDS
steunt **Holland Festival**

Inhoud

Marius Flothuis
Aantekeningen bij *Le Roi Arthur* 9

Korte inhoud 15

Libretto 17

Biografieën 60

DE NATIONALE REISOPERA

Seizoen 1994 - 1995

CANDIDE - BERNSTEIN

Regie: Jonathan Miller / John Wells

Vertaling: Willem Wilmink

Met o.a. Elena Vink en Marcel Reijans

Jan Stulen dirigeert Het Gelders Orkest

RUSALKA - DVORAK

Regie: Peter te Nuyl

Decors: Mirjam Grote Gansey

Met o.a. Anne Williams - King, Hubert Delamboye, Ellen van Haaren

Johan van Slageren dirigeert Het Orkest van het Oosten

MACBETH - VERDI

Regie: Friedrich Meyer - Oertel

Decors: Dieter Flimm

Met o.a. Henk Poort, Harry Peeters, Silvie Valayre

Gabriele Bellini dirigeert Het Orkest van het Oosten

FAUST - GOUNOD

Regie: Hans Croiset

Decors: Tom Schenk

Met o.a. Annegeer Stumphius, Henk Poort, Daniël Sumegi

Ed Spanjaard dirigeert Het Brabants Orkest

VANAF SEPTEMBER IN 20 GROTE NEDERLANDSE THEATERS

De Nationale Reisopera, Postbus 1321, 7500 BH Enschede.

Telefoon 053 - 878787

Ernest Chausson

(1855-1899)

Le Roi Arthus (1885-'95)

concertante uitvoering

(Nederlandse première)

muzikale leiding: Edo de Waart

18 juni 1994, 14.00 uur

Concertgebouw, Grote Zaal

einde circa 17.30 uur

coproductie Holland Festival/Matinee op de

Vrije Zaterdag

VARA

VPRO

Nederlandse
Omroepprogramma
Stichting

Rolverdeling

Genièvre - Carol Yahr

Arthus - Marcel Vanaud

Lancelot - David Kuebler

Mordred/Merlin - René Massis

Lyonel - Peter Jeffes

Allan/Een ridder - Waldemar Wild

Een ploeger/Eerste soldaat
- Damon Evans

Vijf solostemmen - Claudia Patacca
- Charlotte Riedijk
- Young-Hee Kim
- Wilke te Brummelstroete
- Susanna Waleson

Schildknaap - Henk van Heijnsbergen

Tweede soldaat - Kees van Hees

Derde soldaat - Mark Peterson

Vierde soldaat - Job Boswinkel

Groot Omroepkoor

Radio Filharmonisch Orkest

Radio
Filharmonisch
Orkest

eerste viool:

Alexander Barantschik
Ronald Hoogeveen
Semjon Meerson
Mitcho Dimitrov
Leslie Somlai
Peter Thoma
Paul van den Ham
Wil Welling
Ankie van Ommeren
Winicjusz Kowalik
Pieter Vel
Cobi Berculo
Frans Blok
Michaela Hollmannova
Angelina Atanassova
Fred Gaasterland

6 Eric Hosler

tweede viool:

Paul Hendriks
Edwin Blankenstijn
Laurien van Egeraat
Zofia Balcar
Jacqueline Sevenster
Lilly MacLaine Pont
Odilia Fiedler
Jill Bernstein
Elvira Kowalik
Jamshid Maymay
Nicki Stieda
Ingrid van Leeuwen
Peter Kerseboom
Anna Korpalska

altviool:

Zvi Carmeli
Ton Wilmes
Petra Vahle
Huub Beckers
Adriaan van 't Wout
Ronald Kok
Joke van Raalten
Marilyn Klerx
Pavel Nyclicek
Connie de Dreu
Chris Hartley
Bea Geerts
Sabine Duch
Frank Brakkee
Arjan Tien

cello:

Floris Mijnders
Anton Istomin
Béla Sánta
Wim Hülsmann
Gerald Kroon
Zygmunt Kulicki
Wieke Meijer
Michael Feves
Harm Bakker
Evelyne Kraayenhof

contrabas:

Peter Jansen
Rien Wisse
Edward Mebius
Peter Baas
Guus Grentzius
Wim van der Beek
Walter van Egeraat
Stefan Wienjus
Sjeng Schupp

fluit:

Carla Meijers
Esther Strümpfher

piccolo:

Mart Benders

hobo:

Frank van Koten
Maarten Dekkers
Robert Tempelaar

engelse hoorn:

Miriam Hannecart

klarinet:

Frans de Jong
Pierre Woudenberg
Nanette Bakker

esklarinet:

Hans Colbers

basklarinet:

Han van Schaik

fagot:

Johan Steinmann
Jos Lammerse
Freek Sluijs

contrafagot:

Désirée van Vliet - fg

hoorn:

Hans Dullaert
Peter Hoekmeijer
Christiaan Boers
Fokke van Heel
Jaap van der Vliet
Sergei Dovgaliouk

trompet:

Willem van der Vliet
Jos Verspagen
Cees Doets
Hans Verhey

trombone:

Peter Saunders
Herman Nass
René Speets

bastrombone

Ben van Dijk

tuba:

Bernard Beniers

pauken:

Nick Woud

slagwerk:

Henk de Vlieger
Hans Zonderop
Harry van Meurs
Paul Jussen (pauken)

harp:

Emily Boedijn-Heyens

Groot
Omroepkoor

sopranen:

Marty Buys
Joy van Es
Lia den Hartog
Madelon Michel
Judith van Rhijn
Margriet van de Hucht
Elma van den Dool
Marianne van Laarhoven
Jolanda Janssen
Froukje Hoitinga
Maya Roodvelt
Gera van Heezik
Marianne Koopman
Machteld van Woerden
Willemijn van Gent
Anna Adam
Gretha Kolvers
Berna Kousemaker
Margo Post
Gepka Schmidt
Matty Soethoudt
Yuko Yagishita
Marjolein Koetsier
Gé Neutel

alten:

Tine Appelman
Fiekojan Hoolboom
Hélène Versloot
Anke Zuithoff
Marga Melerna
Corrie Pronk
Margo Kuipers
Ans van Gelder
Nienke Leurink
Ingrid v.d. Ven
Elisabeth Bosch

Jannetje Blok
Wil Boekel
Marga Kuhn
Anneke Leenman
Hanneke Visser
Suzanne Kritter
Delia van Schaik
Ans van Dam
Rachel Cooper

tenoren:

Ioan Micu
Bart Distelvelt
Boguslav Fiksinsky
Nicolas Mansfield
Zoltan Kovacs
Calin Folea
Steven de Vries
Frank Hamleers
Marten Smeding
Geraint Roberts
Cor v.d. Berg
Marius Kwaks
Piet de Reuver
Jaap Smit
Rob Sturkenboom
Paul Bouts
Anthony Robins
Peter Kooymans
Peter Paul Houtmortels
Harrie Buijs
Wouter Goedhart
Piet van Kampen
Ruud Kok
Frank Nieuwenkamp
Leo Post
Haral Quaaden
Henk de Vries
Cor de Wit
Tom Williams
Willem Veldhuizen

Sander Kroeze
Robert Kops
Ronald Beerepoot

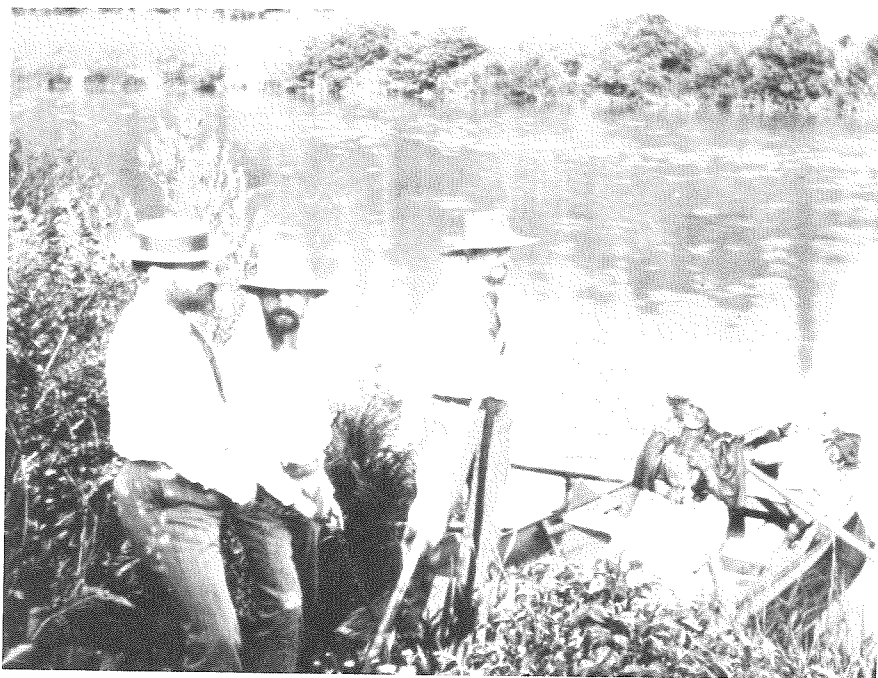
bassen:

Lex Barten
Rob van Hagen
Kees van Hees
Mark Peterson
Frans Lambour
Mario Veldpape
Gert Jan Alders
Hans de Vries
Cor van Dijk

Pieter Hendriks
Gerard van Hecke
Traian Aga
Henk van Heijnsbergen
Gert Langeler
Dirk Jan v.d. Valk
Hans van Winsen
Jaap Jan Hunze
Joep Bröcheler
Job Boswinkel
Lars Terray
Lutzen Bakker
Leo Geers
Jeroen van Glabbeek

Jan Majoor
Wotjek Okraska
Jan Polak
Nico Pouw
Ian Spencer
Willard Terrahé
Rudolf Vedder
Jef van Wersch
Stephan Brekelmans
Willem Korteling
Arthur Schildmeyer
Ronald Aijtink

8

Aan de oevers van de Marne, 1893. v.l.n.r. Ernest Chausson, Raymond Bonheur, Claude Debussy en mevrouw Chausson.

Aantekeningen bij *Le Roi Arthus*

Door: Marius Flothuis

Een première en een enquête

In 1909 heeft het Belgische tijdschrift *Theatra* een enquête gehouden onder zijn lezers. De vraag luidde: 'Van welk werken zoudt U in het komende seizoen in de Monnaie een herhaling willen beleven?' In de antwoorden kwam de opera *Le Roi Arthus* van Ernest Chausson op de vierde plaats; ze werd in de publieke belangstelling slechts overtroffen door *Tristan und Isolde*, *Götterdämmerung* en *Pelléas et Mélisande* en liet zowel *Die Zauberflöte* als *Don Giovanni* achter zich.

Zes jaar na de première, die op 30 november 1903 in de Brusselse Muntchouwburg plaats vond, bezat dit werk kennelijk nog een zekere populariteit; iets wat men nu geenszins kan beweren.

De voor de hand liggende vraag of dit terecht is, moet ik onbeantwoord laten; ik heb nimmer gelegenheid gehad, een voorstelling van deze opera bij te wonen en heb dus geen idee of zij op het toneel 'werkt'. Ik moet het doen met de kennis van het klavieruitreksel en een grammofoonopname van het werk, van de tekst, en van de (schaarse) literatuur over Chausson. De componist werkte van 1886 tot 1895 aan deze opera (ongeveer even lang als Debussy aan *Pelléas et Mélisande*); Franse operatheaters hadden er 9 geen belangstelling voor en als gevolg van zijn vroegtijdige dood - een nog altijd enigszins raadselachtig fietsongeval maakte op 10 juni 1899 een eind aan zijn leven - was het hem niet meer vergund de première van zijn werk bij te wonen.

César Franck - Richard Wagner

Chausson nam van 1879 tot 1883 les bij César Franck en was, gelijk zovelen van zijn Franse collega's, diep onder de indruk van de muziek van Wagner; ook hij reisde naar Bayreuth om de muziekdrama's van Wagner in hun oorspronkelijke milieu te beleven. (Naar men weet was het de dichter Charles Baudelaire die in 1861, met een artikel naar aanleiding van Wagners optreden in Parijs, het sein had gegeven voor de waardering van Franse zijde voor de Duitse meester.)

Franck en Wagner hebben beiden hun sporen in het werk van Chausson achtergelaten. Sommige auteurs, zoals bij voorbeeld Ralph Scott Grover¹, hebben daarin aanleiding gezien, parallellen te trekken tussen bepaalde werken van Franck en Chausson (hun beider symfonieën bij voorbeeld). Martin Cooper²) gaat zover dat hij schrijft dat 'the opera *Le Roi Arthus* is, alas! impeccably Wagnerian from beginning to end.' De componist intus-

sen was zich, zoals blijkt uit een brief aan zijn vriend Poujaud uit 1886, bewust van de noodzaak zich te 'ontwagneriseren'.

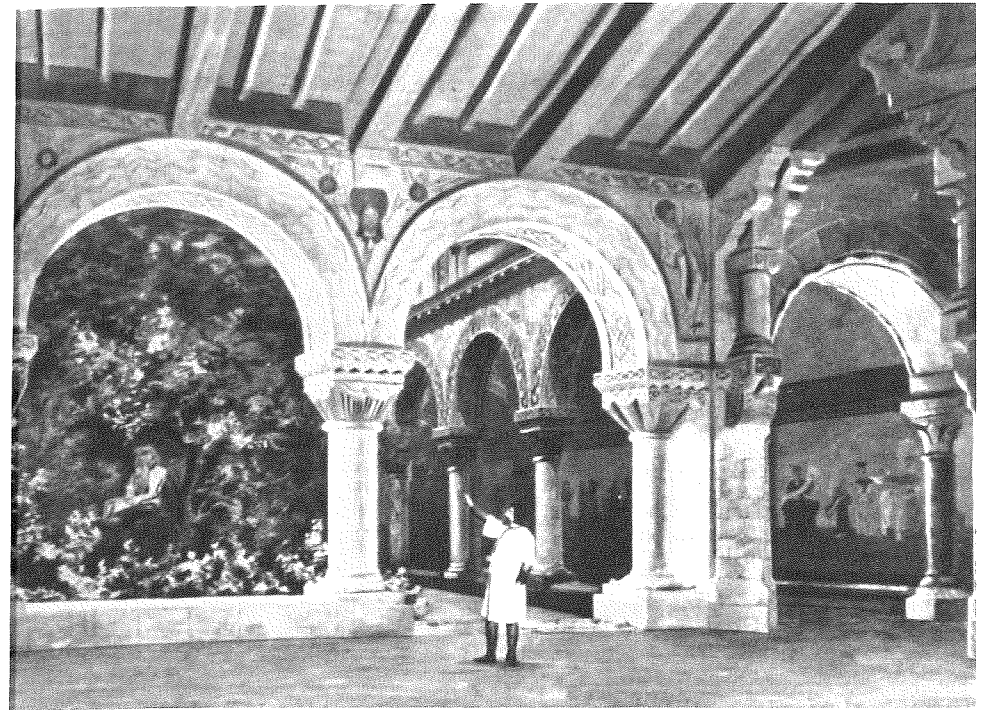
In plaats van te zoeken naar wat er 'Franckistisch' of 'Wagneriaans' in Chaussons muziek is, zou het beter zijn zich af te vragen, wat het *eigene* van zijn werk is. Dat te omschrijven is niet zo eenvoudig, maar wellicht kunnen de volgende overwegingen de weg wijzen:

- Chaussons vocale melodische lijnen - en met het voorbeeld van Wagners muziekdrama's voor ogen is er toch alle aanleiding daarop allereerst de aandacht te richten - zijn ten nauwste verbonden met de inflecties en de nuances van de Franse taal en hebben dienovereenkomstig niets met Wagner te maken.
 - Chaussons harmoniek, altijd een tonaal centrum erkennend, streeft in de wijze waarop mild-dissonerende akkoorden elkaar opvolgen, Wagner voorbij en kondigt de ideeën van Debussy aan.
 - Wat Chausson van Wagner overnam, is het concept van een opera waarin elke acte als één ononderbroken geheel wordt geconcipieerd; en hoewel in *Le Roi Arthus* motieven voorkomen die bepaalde hoofdfiguren muzikaal karakteriseren, is van een rigoureuze, onverstoorbare Leitmotiv-techniek geen sprake. (Debussy's schampere opmerking uit 1902 over het Leitmotiv als 'prospectus' of 'photographie', zou op Chaussons werk geenszins van toepassing zijn).
- 10 • En dan is er tenslotte de volstrekt persoonlijke en tevens doeltreffende instrumentatie - nooit overdadig en vaak van een verkwikkende mildheid.

'On chante trop'

In het door Maurice Emmanuel genoteerde gesprek dat Claude Debussy in 1889 met Ernest Guiraud voerde, zei de componist met betrekking tot het muziekdrama onder meer: 'Au théâtre de musique, on chante trop. Il faudrait chanter quand cela vaut la peine et réserver les accents pathétiques.' ('In het muziektheater zingt men te veel. Men zou moeten zingen als er aanleiding toe is en zuinig zijn met pathetische accenten.') Waar Debussy naar streefde was een vocale stijl die het gesproken woord heel dicht naderde (en men weet dat hij daarin in *Pelléas et Mélisande* volledig in is geslaagd - met als belangrijke voorbereiding de *Chansons de Bilitis* van 1897-'98).

Dat heeft Chausson niet bereikt en waarschijnlijk ook niet beoogd; zijn melodiek zet een laat-romantische traditie voort, waarbij echter wel moet worden aangetekend dat bij hem van enige vocale virtuositeit geen sprake is; en die viert juist zowel in de Italiaanse als in de Franse romantische opera hoogtij. Ook nog aan de traditie herinneren de - overigens schaarse -

Le Roi Arthus. Tafereel uit de tweede acte, scène 2. Foto van de wereldpremière in de Muntchouwburg in Brussel op 30 november 1903.

11

scènes waarin twee stemmen te zamen zingen, in het bijzonder die van Genièvre en Lancelot.

In de correspondentie van Chausson en Debussy wordt tamelijk zelden van *Le Roi Arthus* gerept; wel begrijpelijk, want toen Chaussons werk zich al in een gevorderd stadium bevond, was Debussy juist geconfronteerd met Maeterlincks drama *Pelléas et Mélisande* (première op 17 mei 1893.) Bovendien: Debussy was zeven jaar jonger dan Chausson en had waarschijnlijk meer behoefte, oordelen van de oudere meester te vernemen dan over hem te oordelen!

Toch heeft hij zich nu en dan in brieven over *Le Roi Arthus* uitgelaten: 'Hebt U definitief de arme Genièvre laten sterven? Het laatste wat U mij hebt getoond wekt in mij de verwachting van buitengewoon mooie muziek van Uw hand!' (3 september 1893)

"...blijft U ernaar streven, dezelfde ideeën inzake *Le Roi Arthus* voort te zetten, het lijkt mij dat U het werk spoedig moet voltooien, er wachten andere zaken met ongeduld op U." (2 oktober 1893)

(Dat de vriendschap met Chausson verbroken werd, vond zijn oorzaak in de wijze waarop Debussy een al bekendgemaakte verloving met de zangres Thérèse Roger beëindigde. De nogal traditioneel ingestelde Chausson kon dat niet verteren. Aan Debussy's waardering voor Chausson's *werk* heeft dat geen afbreuk gedaan; daarvan heeft hij in latere jaren in verscheidene artikelen getuigd.)

Viviane - Arthus

Op 16 september 1882 voltooide Ernest Chausson zijn eerste orkestwerk: *Viviane*, opus 5, 'poème symphonique d'après la légende de la table Ronde', opgedragen aan Jeanne Escudier, de vrouw met wie Chausson in 1883 trouwde.

De orkestratie van *Viviane* werd nog enige malen herzien; in 1888 kreeg het werk zijn definitieve gestalte en in die vorm werd het onder andere op 16 februari 1893 in Amsterdam in tegenwoordigheid van de componist door het Concergebouworkest onder leiding van Willem Kes uitgevoerd. Het ligt voor de hand, de compositie van *Viviane* als een soort 'opstapje' naar de opera *Le Roi Arthus* te zien. In de jaren zestig is echter een notitieboekje te voorschijn gekomen waarin Chausson tien mogelijke 'scénarios' voor 'dramas-lyriques' heeft genoteerd, merendeels van niet-Franse herkomst. Daaronder is ook de Arthur-legende en het zal dus Chausson's fervente belangstelling voor de Keltische wereld geweest zijn die de doorslag heeft gegeven.³

Chausson werkte aan het 'drame lyrique en trois actes et six tableau' *Le Roi Arthus*⁴ van 1886 tot 1895 en schreef zelf de tekst, deels in vrije verzen, deels in proza. Alweer een parallel met Wagner! Met dit verschil, dat Chausson geen poging deed, zijn libretto een 'middeleeuws' karakter te geven, maar een eigentijds idioom schrijft dat nu en dan raakpunten heeft met dat van de symbolistische dichters ('Ta parole est sombre comme le rire de la mer', tweede acte, tweede scène). Het was trouwens Chausson die als eerste verzen van Maurice Maeterlinck op muziek zette: de cyclus *Serres chaudes*, op. 24 uit 1893-'96, het eerste werk dat hij na *Le Roi Arthus* voltooide.

Een belangrijk deel van de handeling is de 'verboden', noodlottige liefde van Lancelot en Genièvre, de vrouw van Arthus. Lancelot wordt voortdurend heen en weer geslingerd tussen zijn loyaliteit tegenover Arthus - die hem na de overwinning op de Saksen als zijn moedigste strijdmakker aan het volk heeft voorgesteld - en zijn verterende liefde voor Genièvre. Niettemin noemt Chausson zijn werk *Le Roi Arthus*: die is voor hem de hoofdpersoon, die zowel aan het begin als aan het eind van de handeling staat. 'Lancelot et Genièvre' - dat zou ook wel een al te duidelijke toespe-

ling op Wagners *Tristan und Isolde* zijn geweest. Dat Arthus de hoofdfiguur is, blijkt vooral uit het tweede tableau van het tweede bedrijf, waarin hem zijn noodlot wordt voorspeld door Merlin.

Paul Dukas

Zou ik het wezen van Chausson's muziek moeten karakteriseren, dan zou ik daarvoor het Franse woord 'noblesse' kiezen. En ik geloof dat deze karakterisering steun vindt, behalve in *Le Roi Arthus*, in de meeste zijner liederen, in het pianokwartet, het *Poème* voor viool en orkest, het *Poème de l'amour et de la mer* voor sopraan en orkest en de Symfonie op. 20. Paul Dukas, tien jaar jonger dan Chausson, begaafd componist, voortreffelijk pedagoog en fijnzinnige schrijver, heeft het in november 1903 beter tot uitdrukking gebracht dan ik het ooit zal kunnen doen, in een artikel⁵, waaraan ik het volgende ontleen:

'La conquête graduelle qu'Ernest Chausson faisait de sa personnalité, et dont chacune de ses oeuvres marque une étape, eût assuré à son art l'originalité définitive d'un harmonieux équilibre entre la sereine expression du calme de sa vie et les douloureux accents que lui arrachait le spectacle d'un monde qu'il eût voulu heureux et magnifique.'

(De wijze waarop Chausson gaandeweg meester werd over zijn persoonlijkheid, en waarvan elk zijner werken een etappe markeert, had zijn kunst een definitieve oorspronkelijkheid verleend van een harmonisch evenwicht tussen de klare rust van zijn leven en de smartelijke accenten, die hem de aanblik van een wereld die hij zich gelukkig en stralend gewenst had, ont-rukte.)

Marius Flothuis

Noten

1) Ralph Scott Grover: *Ernest Chausson, The Man and His Music*. London, 1980.

2) Martin Cooper: *French Music: From the Death of Berlioz to the Death of Fauré*. London, 1951.

3) Bij de verschijning van Merlin in het tweede tafereel van het tweede bedrijf citeert Chausson zijn orkestwerk *Viviane*.

4) In het overzicht van mogelijke 'scenario's' spelt Chausson nog 'Arthur'; in de bronnen komen ook de spellingen 'Artur' en 'Artu' voor. Zie: W.P. Gerritsen en A.G. van Melle (ed.): *Van Aiol tot Zwaanridder*. Nijmegen, 1993, pp. 39-53.

5) In: *Chronique des Arts et des Curiosités*.

Ernest Chausson en zijn vrouw in Basel, 1883

Korte inhoud

Eerste acte - Eerste scène

Grote zaal in kasteel Carduel

Arthur viert de overwinning op de Saksen. Hij prijst in het openbaar de ridders van de Ronde Tafel, en vooral Lancelot. Deze wenst op zijn beurt koningin Guenièvre geluk. De jaloerse Modred zint op wraak. Hij vangt op dat Lancelot en Guenièvre van plan zijn elkaar 's nachts in het geheim te ontmoeten.

Tweede scène

Terras vóór het kasteel, maanlicht

Lyonel beklaagt de liefde van zijn vriend voor de koningin omdat hij weet dat daardoor Lancelots trouw aan de koning verraden zal worden. Modred betrapt de twee geliefden en wordt in het daaropvolgende gevecht gewond door het zwaard van Lancelot. Deze vlucht, op aandrang van Guenièvre, weg de bossen in.

Tweede acte - Eerste scène

Open plek in het bos

Een ploeger bezingt de heldendaden van koning Arthur en versterkt daarmee Lancelots wroeging. Guenièvre, door Lyonel naar de open plek geleid, vertelt dat Modred, slechts gewond, heeft uitgepakt tegenover Arthur. De koning is echter nog steeds overtuigd van de onschuld van Lancelot en hij ontbiedt de ridder op Carduel. Lancelot, die niet bereid is tot meeneed - in tegenstelling tot Guenièvre die niet voor een leugen terugschrikt -, wijst de uitnodiging af en

besluit samen met de koningin te vluchten opdat ze 'elkaar kunnen beminnen zonder leugens'.

Tweede scène

Met bomen beplante binnenhof in Carduel

Arthur wacht bedroefd op zijn ridder. Hij verlangt vurig naar de waarheid en doet een beroep op de tovenaars Merlin. Deze verschijnt in een appelboom en voorspelt het einde van het ridderschap van de Ronde Tafel. Als hij verneemt dat de koningin niet op het kasteel is, worden hem de ogen geopend. Hij trekt ten strijde tegen degene die hem verraden heeft.

Derde acte - Eerste scène

Heuvel op het slagveld

Ondanks aandringen van Guenièvre weigert Lancelot tegen Arthur te strijden. Als hij zich zonder wapens in het strijdgeveel stort en een zekere dood tegemoet gaat, wurgt Guenièvre zichzelf met haar vlechten.

Tweede scène

Vlakte aan de rand van een meer

Arthur treedt toe op de stervende Lancelot en vergeeft hem en Guenièvre. In de wetenschap dat zijn levenswerk, het ridderschap van de Ronde Tafel, weer zal herrijzen, begeeft hij zich aan boord van een schip dat, in de stralen van de ondergaande zon, vaart in de richting van paradijselijke verten.

Ernest Chausson (1855-1899)

Le Roi Arthur

Drame lyrique en trois actes
et six tableaux

libretto van de componist

Koning Arthur

Lyrisch drama in drie bedrijven en zes
taferelen

Nederlandse vertaling: Jennie Tuin

Personages

GUENIÈVRE, mezzosopraan

ARTHUR, bariton

LANCELOT, tenor

MODRED, bariton

LYONNEL, tenor

ALLAN, bas

MERLIJN, bariton

Een ploeger, tenor

Een schildknaap, bas

Een ridder, bas

Eerste soldaat, tenor

Tweede soldaat, bariton

Derde soldaat, bas

Vierde soldaat, bas

Vijf solostemmen, sopranen

Verder: ridders, schildknappen, ploeg-
gers, pages, barden, vrouwen uit het
gevolg van Guenièvre

Acte I	Eerste bedrijf	<i>pommeau des épées. Des écuyers dans le fond du théâtre agitent des branches de chêne.)</i>	<i>op hun schild. Achter op het toneel zwaaien schildknappen met eiketakken.)</i>
Scene I	Eerste tafereel		
<i>Une grande salle dans le palais d'Arthur à Carduel. Architecture massive. Sur les murs en briques rouges, des tapisseries. Le sol est jonché de roseaux coupés. A gauche, surélevé de quelques marches, le trône du Roi. Quand la toile se lève, Arthur, debout, semble achever un discours. Près de lui, Genièvre assise. La scène est remplie de chevaliers, d'écuyers et de pages. Au premier rang Mordred et Lancelot. Les fem-mes sont réunies au bas du trône, du côté de Genièvre. Les bardes, en longs ornements blancs, occupent l'autre côté.</i> ARTHUS Gloire à vous tous qui m'avez secondé! Il est vaincu le destructeur de villes. Le dur Saxon, dépossédé, A pleines voiles cingle à présent vers ses îles. 18 Devant l'éclair du glaive bleu Il fuit sur la vague profonde. Gloire à vous, chevaliers, gloire à la Table Ronde Et surtout gloire à Dieu. Que n'es-tu là, Merlin, le jour où la victoire Couronne nos communs efforts! Què donc es-tu? Me faut-il croire Que le puissant Merlin est au nombre des morts? Où que tu sois, du moins, ton âme vibre Au cri de guerre des Bretons. Vois, Arthur est vainqueur et la Bretagne est libre; Nous avons chassé les Saxons. <i>(Grande animation parmi la foule. Les chevaliers frappent leurs boucliers du</i>	<i>Een grote zaal in het paleis van Arthur in Carduel. Massieve bouwstijl. Aan de rode bakstenen muren hangen wandtapijten. De vloer is met riethalmen bestrooid. Links, op een verhoging van enkele treden, de troon van de Koning. Als het doek opgaat, is Arthur, staande, bezig een redevoering af te sluiten. Naast hem zit Guenièvre. Het toneel is gevuld met ridders, schildknappen en pages. Op de eerste rij Modred en Lancelot. De vrouwen staan bij elkaar aan de voet van de troon aan de kant van Guenièvre. De barden, in lange witte gewaden, nemen de andere kant in beslag.</i> ARTHUR Eer aan u allen die mij hebt bijgestaan! Verslagen is de vernietiger der steden. De wrede Sakser, van alles beroofd, koerst nu met volle zeilen naar zijn eilanden. Voor 't blikkeren van het blauwe zwaard vlucht hij over de diepe wateren. Eer zij u, ridders, eer zij de Tafelronde, en vooral eer zij God. Waarom ben jij niet hier, Merlijn, op deze dag dat zegepraal onze gezamenlijke strijd bekroont! Waar ben je toch? Moet ik geloven dat de machtige Merlijn onder de doden is? Waar je ook mag zijn, je ziel zal op zijn minst meetrillen met de strijdkreet van de Britten. Zie, Arthur is overwinnaar en Brittannië is vrij; we hebben de Saksen verdreven. <i>(Grote geestdrift onder de menigte. De ridders kloppen met de knop van hun degen</i>	CHOEURS Hurrah! Hurrah! Gloire au chef invincible. Hurrah! Quand tu brandis Escalibor, Arthur, ta colère est terrible! De ton glaive jaillit la mort. <i>(Arthur les arrête d'un geste.)</i> ARTHUS Puisqu'enfin la tourmente, amis, est dissipée Oublions les jours mauvais Et déposant notre épée Goûtons sans nul souci les charmes de la paix. Que l'on verse le vin, le cidre, la cervoise, L'hydromel doré, boisson des héros. Que la vieille cité galloise Se pavoise De fougères, d'iris et de fleurs de sureaux. Et vous, Bardes, chantez sur vos harpes d'ivoire L'invincible, le preux, le loyal chevalier, Car c'est lui le vainqueur, je vous le dis très haut. Tous ont bien combattu, certes, Mais la victoire qui met en fuite les Saxons, C'est à lui que nous la devons. MORDRED Lui! Toujours! LANCELOT <i>(faisant quelques pas vers Arthur)</i> Je ne mérite pas, Sire, une telle gloire. Il n'est pas un de nous qui, comme moi, Ne soit prêt à verser tout son sang pour son Roi.	KOOR Hoera! Hoera! Eer aan de onoverwinnelijke veldheer! Hoera! Als u dreigt met Escalibor, Arthur, geducht is dan uw toorn! Uit uw zwaard flitst de dood. <i>(Arthur brengt hen met een gebaar tot zwijgen)</i> ARTHUR Nu de beproeving eindelijk voorbij is, vrienden, willen we de slechte tijd vergeten en, ons zwaard afleggend, zonder zorgen genieten van de zoetheid van de vrede. Laat wijn en bier en cider vloeien, en goudkleurige mede, de heldendrank. Laat de oude Welse stad zich tooien met vlaggen, varens, lisbloemen en vlier. 19 En u, Barden, bezingt op uw ivoren harpen de onoverwinnelijke, dappere, trouwe Lancelot, want hij is de overwinnaar, zeg ik u met nadruk. Allen hebben goed gevochten, dat zeker, maar de zege die de Saksen op de vlucht dreef, die danken wij aan hem. MODRED Hij! Altijd weer! LANCELOT <i>(doet enkele stappen naar Arthur toe)</i> Zo veel roem, Sire, verdien ik niet. Er is er onder ons niet één die niet zoals ik bereid is voor zijn koning al zijn bloed te geven.

Biografieën

Carol Yahr begon haar professionele carrière als mezzosopraan. Zij maakte haar Europese debuut in 1987 als Venus in een produktie van *Tannhäuser* bij de opera van Köln, onder dirigent Marek Janowski. Daarna was zij Fricka in *Das Rheingold* en *Die Walküre* bij de opera van Nice. Veel lof oogstte zij vervolgens voor haar vertolking van Dido in *Les Troyens* bij datzelfde operahuis. Zij maakte haar debuut als sopraan in 1989, toen zij bij de opera van Seattle de rol van Eva zong in *Die Meistersinger von Nürnberg*. Het jaar daarop was zij Leonore in *Fidelio* bij de opera van Innsbruck en zong zij dezelfde rol bij de Glyndebourne Touring Company. Daarna keerde zij terug naar Innsbruck voor de rollen van Venus en Elisabeth in *Tannhäuser*. In 1991 werd zij na haar vertolking van de rol van Sieglinde in een Scottish Opera-produktie van *Die Walküre* door pers en publiek begroet als een belangrijke nieuwe dramatische sopraan. In 1992 was Carol Yahr voor het eerst Brünnhilde in *Die Walküre* bij de opera van Wiesbaden, en vorig seizoen vertolkte zij voor het eerst de rol van Ortrud in een produktie van *Lohengrin* in Leipzig, en de rol van Isolde (*Tristan und Isolde*) bij de Australian Opera. Ook zong zij de rol van Leonore in een *Fidelio*-produktie bij de Deutsche Oper Berlin.

De Belgische bariton **Marcel Vanaud** kwam na zijn studie aan de conservatoria van Brussel en Luik terecht bij l'Opéra de Wallonie. Daarna vroeg Muntschouw-

burg-directeur Gerard Mortier hem voor een aantal produkties, waaronder *Le nozze di Figaro*, *La Bohème* en *Don Giovanni*. In 1982 maakte hij zijn Amerikaanse debuut in Pittsburg in *L'enfant et les sortilèges* (dirigent: André Previn). Het jaar daarna werkte hij bij het Grand Théâtre de Genève mee aan produkties van *Alceste* en *Un ballo in maschera*. In 1984 debuteerde hij bij de New York City Opera in *Les pêcheurs de perles* en zong hij in een concertante uitvoering (dirigent: Jeffrey Tate) van *Don Giovanni* bij Radio France. In 1986 zong hij in produkties van *Così fan tutte* bij de Muntschouwburg en de opera's van Parijs en Wenen. In 1989 maakte hij zijn debuut bij de Scala in Milaan in een Bob Wilson-produktie van *Doktor Faustus* van Giacomo Manzoni. Twee jaar later zong hij bij De Nederlandse Opera in *Iphigenie en Tauride* en vertolkte hij bij de Maggio Musicale Fiorentino de titelrol in Hindemiths *Cardillac*. Veel lof oogstte hij voor zijn medewerking aan een opvoering van *Les Troyens* in Los Angeles (dirigent: Charles Dutoit). Vorig seizoen zong Marcel Vanaud voor het eerst de rol van Wolfram in *Tannhäuser* in Rouen.

De Amerikaanse tenor **David Kuebler** maakte zijn Europese debuut in 1974 als Tamino in *Die Zauberflöte* bij het Stadttheater Bern. Bij dat operahuis was hij tussen 1974 en 1976 de belangrijkste lyrische tenor. Zijn Engelse debuut volgde in 1976, toen hij Ferrando was in een produktie van *Così fan tutte* bij het Glyndebourne Festival. In de jaren die volgden kwamen werkte hij mee aan

opvoeringen in tal van operahuizen in de Verenigde Staten en Europa. Hij maakte zijn debuut in Bayreuth als de Stuurman in Harry Kupfers encensering van *Der fliegende Holländer*, en in 1981 en '82 zong hij daar in *Die Meistersinger von Nürnberg* (regie: Wolfgang Wagner). Lange tijd was hij een vooraanstaand lid van de opera van Köln, waar hij de belangrijkste lyrische-tenorrollen zong en meewerkte aan de beroemde Mozart-cyclus van regisseur Jean-Pierre Ponnelle. In 1986 maakte hij zijn debuut bij de Metropolitan Opera in een produktie van Poulencs *Dialogues des Carmélites* (regie: John Dexter). In het seizoen 1988-'89 werkte hij samen met Edo de Waart en het Minnesota Orchestra in een produktie van *Boris Godoenov*. In 1990 zong hij bij het Glyndebourne Festival in *Capriccio* (dirigent: Bernhard Haitink). Dit seizoen zong hij in *La Traviata* bij De Nederlandse Opera en werkte hij mee aan een encensering van Willy Decker van *Jevgeni Onegin* bij de opera van Köln.

De bariton **René Massis** studeerde aan het conservatorium van Lyon en in Milaan. Hij maakte zijn debuut op het operapodium als Germont in *La Traviata*. Hij wordt regelmatig gevraagd door operahuizen in heel Europa voor rollen uit het Italiaanse repertoire, zoals Belcore (*L'elisir d'amore*), Enrico (*Lucia di Lammermoor*), Figaro (*Il barbiere di Siviglia*), Posa (*Don Carlos*), Renato (*Un ballo in maschera*), Marcello (*La Bohème*), Luna (*Il trovatore*) en Jago (*Otello*). Ook zingt hij veel Franse operarollen, zoals Valentin (*Faust*), Zurga (*Les pêcheurs de*

perles) en Escamillo (*Carmen*). Maar op zijn repertoire prijkt ook de titelrol van *Wozzeck*. De afgelopen seizoenen vertolkte René Massis rollen in *Rigoletto* (Bari en Straatsburg), *Carmen* en *Don Carlos*, (Opéra de Nice) en *Un ballo in maschera* (Opéra de Nantes).

De tenor **Peter Jeffes** werd geboren in London. Hij studeerde aan het Royal College of Music en kreeg een beurs van de Royal Society of Arts voor een vervolgstudie in Rome. Daarna volgden engagements bij grote gezelschappen en festivals in heel Engeland, en kreeg hij lof voor zijn vertolkingen van lyrische-tenorrollen als Tamino, Ferrando, Arturo, Romeo en graaf Almaviva. Zijn carrière kreeg een internationale dimensie en hij ontwikkelde zich snel als *tenore di forza*. Tot zijn recente rollen behoren Nemorino, Faust, Tom Rakewell, Macduff, Werther, Idomeneo, Turiddu, Lenski en Canio. Hij zong in de grote operahuizen, waaronder Covent Garden en de Opéra de Paris. Peter Jeffes is ook acief als concertzanger. Hij heeft meegewerkt aan tv-produkties van *L'incoronazione di Poppea* en Prokofjevs *De liefde van de drie sinaasappelen*.

De tenor **Damon Evans** studeerde aan de Manhattan School of Music. Hij vestigde de aandacht op zich met zijn vertolking van Sporting Life in Trevor Nunn's produktie van *Porgy and Bess* in Glyndebourne, maar zong daarvoor al in produkties van Phillip Glass' *Akhmaten* bij de New York City Opera en Dvorak's *Rusalka* en Verdi's *Nabucco* bij de Boston Concert Opera. In 1989 verte-

genwoordigde hij de Verenigde Staten bij de Cardiff Singer of the World Competition. Daarna werkte hij onder meer mee aan David Drews bewerking van Kurt Weills *Lost in the Stars* tijdens het Almeida Festival. Ook zong hij in een produktie van Tippetts *A Child of our Time*, onder directie van Richard Hickox. Damon Evans trad op als solist met het City of Birmingham Symphony Orchestra, het Royal Philharmonic Orchestra en het London Symphony Orchestra, en werkte met dirigenten als Simon Rattle, André Previn en Michael Tilson Thomas.

De bas **Waldemar Wild** volgde zijn muziekopleiding aan de Kerkmuziekschool in Dresden en zijn theologische opleiding aan de universiteit van Leipzig. Daarna studeerde hij zang aan de Hochschule für Musik, eveneens in Leipzig, waaraan hij 62 van 1976 tot 1980 als docent verbonden was. Van 1978 tot 1980 was hij vast verbonden aan de Berliner Staatsoper, waar hij onder meer de rollen zong van Zuniga (*Carmen*), Alfonso (*Così fan tutte*), Don Pizarro (*Fidelio*), Markies van Obigny (*La Traviata*), Fasolt (*Das Rheingold*) en Sprecher (*Die Zauberflöte*). Waldemar Wild heeft meegewerkt aan tal van concert- en oratoriumuitvoeringen, onder meer met het koor van Santa Cecilia in Rome en het Bachchor in München. In 1991 debuteerde hij bij de Weense Staatsoper.

Claudia Patacca studeerde in 1991 af aan het conservatorium van de Hogeschool Enschede. Verder volgde zij diverse operacursussen in binnen- en buitenland en meester cursussen bij onder

anderen Edith Mathis. Zij is een veelgevraagd soliste op oratoriumgebied en trad als solist op in onder meer *Die Schöpfung*, de *Messiah* en het *Weihnachtsoratorium*

Charlotte Riedijk vertolkte tal van operarollen, zoals Bastienne (*Bastien und Bastienne*), Euridice (*Orfeo ed Euridice*) en Belinda (*Dido and Aeneas*). In 1989 zong zij de rol van Susanna in *Le nozze di Figaro* in de Amsterdamse Stadsschouwburg (dirigent: Hartmut Haenchen). Behalve als liedzangeres treedt zij op met koren en oratoriumverenigingen. Charlotte Riedijk heeft veel belangstelling voor het eigentijdse repertoire. Meerdere componisten droegen werken aan haar op.

Young-Hee Kim studeerde in Madrid bij Lola Rodriguez Aragon. In 1980 won zij de eerste prijs bij een concours in Turijn en mocht ze meewerken aan een opvoering van Cimarosa's *Il matrimonio segreto*. Zij zong in tal van produkties van De Nederlandse Opera, zoals *Die Fledermaus*, *Pelléas et Mélisande*, *Parsifal* en *Les Brigands*. Young-Hee Kim werkte samen met dirigenten als Edo de Waart, Hartmut Haenchen en Charles Dutoit.

Wilke te Brummelstroete studeerde zang aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Daarnaast volgde zij meester cursussen bij onder anderen Kurt Equiluz en Mitsuko Shirai en Hartmut Höll. Zij heeft reeds een uitgebreid concert- en liedrepertoire opgebouwd, dat muziek omvat van de zestiende tot en met de twintigste eeuw. Dit seizoen

maakte zij haar debuut bij De Nederlands Opera in *L'Incoronazione di Poppea*.

Susanna Waleson studeerde aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag en volgde een opleiding bij de Santa Fe Opera waar zij meewerkte aan produkties van Sjostakovitsj' *De Neus* en *Die schweigsame Frau* van Strauss. In 1992 werkte zij mee aan een concertante uitvoering van *Parsifal* (dirigent: Edo de Waart) in de VARA-Matinee. In het Holland Festival 1992 zong ze in een concertante uitvoering van Schrekers *Der Schatzgräber*.

Henk van Heijnsbergen, Kees van Hees, Mark Peterson en **Job Boswinkel** zijn leden van het Groot Omroepkoor.

Edo de Waart begon na zijn opleiding bij Haakon Stotijn zijn muzikale loopbaan als hoboïst bij onder meer het Koninklijk Concertgebouworkest. Na directielessen bij Jaap Spaanderman werd hij in 1964 winnaar van het Dmitri Mitropoulos Concours in New York. In 1967 benoemde het Rotterdams Philharmonisch Orkest hem tot dirigent, en zes jaar later tevens tot artistiek leider. Hij trad als gastdirigent op met de belangrijkste Duitse, Engelse en Amerikaanse orkesten. Van 1977 tot 1985 was hij dirigent en artistiek leider van het San Francisco Symphony Orchestra, en van 1986 tot dit jaar vervulde hij diezelfde functies bij het Minneapolis Symphony Orchestra. Sinds 1989 is Edo de Waart artistiek leider van het Muziekcentrum van het NOB en chef-

dirigent van het Radio Filharmonisch Orkest. Vanaf september is hij tevens chefdirigent van het Sydney Symphony Orchestra.

Het **Radio Filharmonisch Orkest** werd in 1945 opgericht. De dirigent die de grootste invloed heeft gehad op het orkest is Jean Fournet die bijna twintig jaar chefdirigent was en nog steeds als gastdirigent optreedt. Het orkest werd geleid door tal van andere dirigenten, zoals Eduard van Beinum, Luciano Berio, Antal Dorati, Bernhard Haitink, Leopold Stokowski, Riccardo Muti, Karlheinz Stockhausen, Hans Vonk en Valery Gergiev. Edo de Waart is chefdirigent sinds 1989. In de loop van de jaren heeft het Radio Filharmonisch Orkest zich gespecialiseerd in de uitvoering van minder bekend repertoire, waarbij er veel aandacht is voor de twintigste-eeuwse muziek en 63 voor werken met een ongebruikelijke bezetting, zoals Schönbergs *Gurrelieder* en Berlioz' *Les Troyens*.

Het **Groot Omroepkoor** van het NOB werd vrijwel gelijktijdig met de radio-orkesten direct na de Tweede Wereldoorlog opgericht. Met zijn 79 vocalisten is het een van de grootste professionele koren in Europa. Evenals de orkesten van het NOB staat het Groot Omroepkoor allereerst ten dienste van de Nederlandse omroepen, die voor de uitvoering van hun muziekprogramma's - van barok tot avant-garde - kunnen beschikken over het koor, in verschillende formaties. Veel koorleden verlenen bovendien solistische medewerking aan concerten. Chefdirigent is Robin Gritton.

Colofon

Dit is een uitgave van het Holland Festival
Kleine-Gartmanplantsoen 21
1017 RP Amsterdam
telefoon 020.627 65 66
telefax 020.620 34 59

Sponsors Holland Festival

Koninklijke PTT Nederland NV
(hoofdsponsor)
Audi\N's Automobielhandel B.V.
AVCB Verzekeringsgroep
Coopers & Lybrand
De Volkskrant b.v.
Dommelsche Bierbrouwerij B.V.
Drukkerijen de Bussy Ellerman Harms bv
IBM Nederland N.V.
I&O Automatisering
VIB N.V. Vastgoedbeleggingsmaatschappij
62 64 B.V. Weekbladpers

Subsidiënten Holland Festival

Ministerie van WVC
Ministerie van Economische Zaken
Ministerie van Buitenlandse Zaken (afdeling
Internationale Culturele Samenwerking)
Gemeente Amsterdam
Prins Bernhard Fonds

Donateurs Holland Festival

Stichting VSB Fonds / VSB Bank
Holland Festival Vriendenkring

Holland Festival Vriendenkring

ABN Amro Bank N.V.
Alcatel Nederland b.v.
Amsterdam RAI
Catchline Communications BV
Delta Lloyd Verzekeringsgroep NV
EOE-Optiebeurs
IBM Nederland NV
Kamer van Koophandel en Fabrieken voor
Amsterdam
Koninklijke Ahold nv
Koninklijke BolsWessanen NV
Koninklijke Nederlandse Toeristenbond
ANWB
Koninklijke PTT Nederland NV
De Nederlandsche Bank N.V.
Nederlandsche Credietverzekering
Maatschappij nv
NOG Verzekeringen
Rabobank
SENS Stichting Exploitatie Nederlandse
Staatsloterij

de Volkskrant

Vibrato

BIJ DE NIEUWE RADIOZENDER CLASSIC FM ZIEN WE KLASSIEKE MUZIEK ALS IETS
SPRINGLEVENDS. DAAROM VINDEN WIJ EEN KLASSIEKE HITLIJST OOK NIKS TE
FRIVOOL. SCHAMEN WIJ ONS NIET VOOR EEN FILEBERICHT NA EEN ARIA. DOEN WIJ
AF EN TOE GEWOON EEN SPELLETJE. EN SNAPPEN WIJ OOK DAT U EEN BEETJE JAZZ
'S AVONDS EEN WELKOME AFWISSELING VINDT.

CLASSIC *fm*. KLASSIEK OP UW GOLFLENGTE.

STEM AF OP FM IN UW REGIO: RANDSTAD 101.2 GRONINGEN 99.1 LEEUWARDEN 93.2 IJSSELMEER 102.5 MIDDELBURG 93.0 ZWOLLE 93.6